

Sgraffito

TECHNIEK EN BESCHERMING

homegrade
brussels

Het sgraffito, icoon van Brussel

Het sgraffito, een oude decoratietechniek, werd in Brussel herontdekt aan het einde van de 19e eeuw. Het kende een groot succes tot aan de Eerste Wereldoorlog, meer bepaald in de art-nouveau-architectuur.

Aanwezig in de vorm van grote friezen onder de kroonlijst en in de vorm van panelen op de timpanen, de borstweringen, boven de raam- en deurlateien, maakt het deel uit van de architecturale opbouw en het coloriet van de gevel.

De uitgebeelde motieven kunnen ornamenteel of figuratief zijn. Ze doen beroep op een uitgebreid kleurenpalet, een rijk gestileerd repertorium (planten, dieren, symbolisch, historisch, mythologisch, vrouwelijk), en kunnen informatie geven over het gebouw (functie, bouwjaar) en zijn eigenaar.

In deze brochure vindt u informatie over de technieken van het sgraffito, de conservering en restauratie ervan om dit iconische element van de Brusselse gevels levend te houden.

Gabriel Van Dievoet, sgraffiti-ontwerp voor een gevel
Archimedesstraat 15, 1000 Brussel
Gabriel Van Dievoet verz
©Verz. AAM

Sgraffittotechniek

De sgraffittotechniek is in verschillende stadia opgedeeld:

- Het motief, dat een originele creatie van een sgraffitokunstenaar is of uit een catalogus in het atelier werd gekozen, wordt op ware grootte gereproduceerd op een sjabloon of een calque.
- Het oppervlak van de te decoreren muur wordt met drie op elkaar geplaatste mortellagen (samengesteld uit zand en kalk) bepleisterd. De eerste laag is een egalisatielaag. Daarna wordt een donkere ingeleurde laag aangebracht, gevolgd door een blekere en dunnere laag.
- Het motief wordt in de verse pleister overgebracht volgens de sjabloontechniek of door een ontwerp dat door de calque gedrukt wordt. De omtreklijnen van de tekening worden onmiddellijk ingesneden met behulp van een krabber om de onderste mortellaag bloot te leggen.
- Een donkere groef bakent dan de verschillende oppervlakken van het model af, die daarna gekleurd worden. Sommige details kunnen met goud versierd worden.

Het aantal lagen en de samenstelling van de mortel, evenals de inkleuringstechniek, kunnen variëren naargelang het atelier.

Overbrenging van het motief in de pleister door een ontwerp dat door de calque gedrukt wordt.
Veronesestraat 9 in 1000 Brussel

Richard Neyberghlaan 160, 1020 Laken
© Michel Wal

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stelt premies en incentives ter beschikking om de renovatie van gebouwen aan te moedigen. Tal van erfgoedelementen, zelfs als ze niet beschermd zijn, komen in aanmerking voor een specifieke financiële steun (sgraffiti, keramiekbetegeling, mozaïeken, glasramen, balustrades, siersmeedwerk, decoratieve elementen in de aan de straatzijde gelegen voortuintjes of ter versiering van deuren, ramen of daklijsten).

Deze steunmaatregelen veranderen regelmatig. Raadpleeg onze "Samenvatting van premies" op www.homegrade.brussels of contacteer onze permanentiedienst voor actuele informatie!

Onderhouden en in het oog houden

Net als elke andere pleister verouderd het sgraffito met de tijd. Is het toegankelijk, dan kan het sgraffito onderhouden worden door het af te stoffen met behulp van een zachtharige borstel, of een stofzuiger met borstelopzetstuk.

De toestand van het sgraffito dient regelmatig te worden bekeken en in het oog gehouden, omdat vele aanwijzingen op de veroudering of de slechte toestand ervan kunnen duiden.

Het verdwijnen of het dof worden van de kleuren kan bijvoorbeeld een gevolg zijn van de blootstelling aan weer en wind, aan luchtvervuiling of aan zure regen. Door het nemen van foto's wordt een toekomstige restauratie beter gedocumenteerd.

Zodra er witte of donkere vlekken, zwarte korsten of barsten verschijnen, of zodra stukken van de bovenlaag loslaten, is het raadzaam zo snel mogelijk een beroep te doen op een vakman om een diagnose te stellen. Zelf ingrijpen is ten stelligste af te raden omdat de interventietechnieken correct gekozen en uitgevoerd moeten worden, om de pleister niet nog meer te beschadigen.

Deze sgraffito heeft vele pathologieën: loskomen van de pleister, zwarte korsten, dof worden van kleuren, enz.

Gemeenschappelijke school van meisjes van Koekelberg, Herkoliersstraat 35-37, 1081 Koekelberg
© EmDee

Sint-Bonifaasstraat 17, 1050 Elsene
© Michel Wal

Brugmannlaan 55, 1060 Sint-Gillis
© Michel Wal

Goede praktijken

Met een beetje omzichtigheid kan veel schade worden voorkomen. Zo mag bij het reinigen van de ruiten bijvoorbeeld het sgraffito niet nat worden, noch met een detergent in contact komen.

De elementen die de gevel beschermen tegen regenwater, zoals de dakgoten, de afvoerpijpen en de druiplijsten, moeten dus in staat zijn hun functie correct uit te oefenen, om een overmatige vochtigheid te voorkomen, die de aantasting van het sgraffito zou versnellen. De goede algemene toestand en het regelmatig onderhoud van het gebouw zijn dus zeer belangrijk.

Bij renovatiewerken moet het sgraffito zorgvuldig beschermd worden. Bovendien mogen ladders en steigers niet rechtstreeks op het decoratieve element steunen. Bij een gevelreiniging, en om elk contact tussen de pleister en de producten (granulaten, water, enz.) te vermijden, is het raadzaam het sgraffito te bedekken met een op maat gesneden paneel dat met een dichte voeg op het metselwerk is bevestigd. Tijdens het schilderen van het smeed- en schrijnwerk kan het sgraffito door een plastic folie tegen spatten beschermd worden. Opgelet, de kleefband mag vooral niet op de pleister zelf worden aangebracht.

Het sgraffito dat later gerestaureerd zou worden, werd tijdens de gevelreiniging niet beschermd (techniek van hydropneumatisch zandsteenpolijsten : stralen van fijne granulaten met een kleine hoeveelheid water). Het gevolg daarvan zijn sporen van straalzand op de pleister die eveneens buitensporig werd natgemaakt.

Spanjestraat 40, 1060 Sint-Gillis
© Michel Wal

Albert Giraudlaan 9, 1030 Schaarbeek
© Michel Wal

Conserveren en restaureren

De conservator-restaurateur die gespecialiseerd is in muurschilderingen, geeft tips voor het onderhoud van het sgraffito, controleert zijn toestand en grijpt zo nodig in. Alvorens te handelen stelt hij een diagnose, zodat hij de oorzaken van de aantasting kan vaststellen en de geschikte oplossingen kan voorstellen. De acties van de vakman zijn talrijk: hij bestudeert de oorspronkelijke polychromie van het sgraffito, reinigt het, verwijdert de eventuele overschilderingen, verstevigt elke laag en bevestigt ze aan elkaar, maakt de ontbrekende gedeelten dicht en retoucheert ze. Indien het oorspronkelijk uitzicht voldoende gekend is, kan hij de aangetaste kleuren opfrissen en een verdwenen of sterk beschadigde sgraffito reconstrueren.

Veronesestraat 9 in 1000 Brussel

Indien u een **ambachtsman** of bedrijf zoekt dat gespecialiseerd is in herstellings-, conserverings- of restauratiewerken van elementen van uw woning, bekijk dan www.beroepenvanhetergoed.brussels.

Op deze website vindt u meer dan 150 professionelen die werkzaam zijn in het Brussels Gewest. Referenties en foto's van de werven helpen u de specialist voor uw project te kiezen.

Stedenbouwkundige voorschriften

Algemeen principe

Voor alle werken die het architecturale uitzicht van een goed veranderen, moet een stedenbouwkundige vergunning aangevraagd worden.

Niet-beschermd gebouw

Het aanspreekpunt is de dienst stedenbouw van de gemeente. Deze dienst informeert u over de stedenbouwkundige vergunningen die moeten worden aangevraagd wanneer het architecturale uitzicht wordt gewijzigd (verandering van kleur, materialen, dikte, enz.).

Beschermd gebouw

Het aanspreekpunt is de Directie Cultureel Erfgoed van de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel. Voor een goed dat beschermd is of op de bewaarlijst staat, moet voor de vervanging, zelfs op exact dezelfde wijze, steeds een vergunning worden aangevraagd. Dat is ook het geval voor restauraties, maar in principe niet voor onderhoudswerken. Omdat de grens tussen restauratie en onderhoud niet altijd makkelijk af te bakenen is, is het beter de Directie Cultureel Erfgoed te consulteren, alvorens een ingreep uit te voeren. Deze zal beslissen of de geplande werken wel of niet onderworpen zijn aan een vergunning, en geeft informatie over de eventuele stappen die moeten ondernomen worden.

Homegrade publiceert regelmatig nieuwe **thematische brochures** over de meest voorkomende Brusselse erfgoedelementen (*gevels, glas-in-loodramen, sgraffiti, balkons, vloerbekledingen, daklijsten, historische vensters, deuren, liften...*), en de huisvesting: **renovatie** (*isolatie, akoestiek, veiligheid & uitrusting, ramen, verwarmingsketels, ventilatie, verwarming, regenwatertank, hernieuwbare energie, circulaire economie...*), **mede-eigendom, gemeenschap, aankoop, verhuur...**

U vindt alle brochures op www.homegrade.brussels of in de permanentiedienst. En neem gerust contact op met onze adviseurs als u vragen heeft!

Meer links

Meer info over huisvesting, leefmilieu, stedenbouw, erfgoed, premies en financiële hulp in Brussel:

www.huisvesting.brussels

www.leefmilieu.brussels

www.erfgoed.brussels

www.stedenbouw.brussels

Nuttige lectuur

ROGGEMANS Marie-Laure (dir.), *Onderhoudsboekje. Sgraffiti, Koning Boudewijnstichting (reeks "Kunst in de Straat")*, 1997.

DEMANET Marie, HENNAUT Éric, SCHUDEL Walter e.a., *Sgraffiti in Brussel, Koning Boudewijnstichting (reeks "Kunst in de Straat")*, 1994.

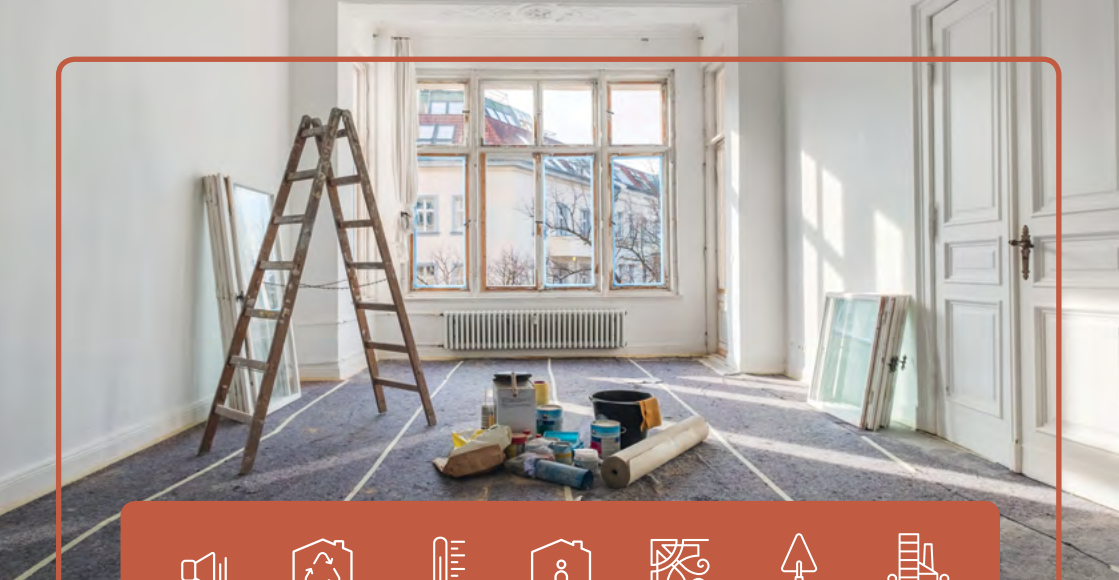
Redactie: Céline Chéron en Jérôme Bertrand, Homegrade

Uitgever: Homegrade

Datum en plaats van publicatie: Brussel, 2019

Fotoverantwoording: Jérôme Bertrand, Homegrade, e. a.

Omslagfoto: Michel Wal (Ernest Laudestraat 20, 1030 Schaarbeek)

AKOESTIEK

DUURZAME
GEBOUWEN

ENERGIE

HUISVESTING

ERFGOED

RENOVATIE

STEDENBOUW

Gratis infoloket:

 Queteletplein 7
1210 Brussel

van dinsdag tot vrijdag van 10u tot 17u
zaterdag (behalve schoolvakantie)
van 14u tot 17u

Infolijn:

 1810 van dinsdag tot vrijdag
van 10u tot 12u en van 14u tot 16u

Uw vragen per e-mail:

 info@homegrade.brussels

Publicaties

www.homegrade.brussels

Facebook

[@homegrade.brussels](https://www.facebook.com/homegrade.brussels)

**Beroepen van het architecturaal
patrimonium**

www.beroepenvanheterfgoed.brussels

www.homegrade.brussels

